

* קצורי * באורי * לקומי *

האלשיך הק'

פ' שמיני

וַיֵּבֶא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֱהֹל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ
וַיִּבְרְכוּ אֶת הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד יְיָ
כָּל הַיּוֹם:

(משה ואהרן הורידו השכינה למשכן ע"י
תורה עבודה וגמילות חסדים)

יהיה הענין על פי מה שכתוב אצלנו
במשנת שמעון הצדיק שאמר על שלשה
דברים העולם עומד על התורה וכו'. והוא
כי קיום העולם הלזה השפל איננו כי אם על
ידי בא שפע מעולם העליון, והשתלשל על
ידי מלאכי אלהים שבעולם המלאכים,
ואחריו דרך עולם הגלגלים עד השפל,
וכמאמרנו פרשת ויחי. וכי על כן ברא
אלהים אדם על הארץ בארבע חלוקי
כפרה: החומר מעולם השפל, הנפש
החיונית שבה יתנוועע מעין עולם התנועה
הוא עולם הגלגלים, והרוח מעין עולם
המלאכים כד"א עושה מלאכיו רוחות,
והנשמה מעין עולם העליון. ואין ספק כי
האלהים עשה את האדם דוגמת העולמות,
למה שהוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע
השמימה, לשלשל על ידו בארבע
מדרגותיו שפע העליון מן העולם אשר
נשמת אדם משם, וממנה אל עולם
המלאכים שרוחו מתיחסת אליו, ומשם אל
עולם הגלגלים אשר הנפש תתייחס אליו,
ומשם אל הארץ אשר מחומרה קורץ
אדמת חומרו. אך אין כל אלה לו אם לא על
ידי כשרון המעשה.

והנה הן זאת חשבתי כי על כן שמעון
הצדיק פקח עיניו על שלש אלה תורה וכו',
וישט עליהם תבל.

והוא כי הנה ידוע כי התורה היא מעולם
העליון. ועל כן להוריד שפע מלמעלה צריך
זכות תורה.

ולשלשל על ידי עולם המלאכים, ומה
גם על ידי עבודת בית המקדש של מעלה

כגודע אשר הוא בעולם המלאכים, צריך
זכות עבודה.

ולשלשל בעולם הגלגלים צריך זכות
גמילות חסדים, מעין העולם
ההוא שאין בו רוחניות שכלי ליהנות על ידי
עבור בו, כי הלא גשמי הוא ולא יהנה.
נמצא כי ההנאה הבאה לעולם על ידו
לגמילות חסד תתייחס, על כן צריך זכות
גמילות חסדים:

וזה יהיה ענין הכתוב. כי הנה ביום השמיני
ההוא היה קיום העולם, כי על ידו שפע עליון
אז היה בעצם, בהתפשטות שכינה לארץ
וירידת אש מן השמים שהוא קיום העולם
בעצם. על כן הוצרכו שלשתם.

והנה תחלה עשה אהרן את
העבודה, זריקת דם והקטר החלבים
המזבחה, וישא אהרן את ידיו אל העם
ויברכם ברכת כהנים שגם היא נקראת
עבודה, ולא ירד האש.

והוא, כי למה שהשפע ההוא הוא
מעולם העליון, וגם להורידה עד לארץ, על
כן הוצרך זכות תורה המתיחסת בעצם
למשה. וגם להיות שהוא היה אשר הוריד
שכינה מרקיע הראשון הוא וילון לארץ,
כגודע כי שבעה הורידוהו, אברהם
מהשביעי לשישי ועל דרך זה יצחק ויעקב
לוי קהת עמרם משה, על כן לא ירדה
שכינה המקיימת העולם עד נצטרף משה
עם אהרן. כי להיות השפע ההוא מעולם
העליון, הוצרך משה שהוא זכות תורה.

ולשלשל דרך עולם הגלגלים עד לארץ,
הוצרכה עבודה וגמילות חסדים.

על כן בהתחבר עם משה (ויבא משה
ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וירא
כבוד ה' אל כל העם). נמצאו מעמד שלשה
העמודים, תורה ועבודה וגמילות חסדים.
כי לאהרן היה גמילות חסדים
שהיה משים שלום, וזכות עבודה.
ולמשה זכות תורה. וזהו אמרם ז"ל כי
הברכה שביד משה עם אהרן היתה ויהי
נועם ה' וכו', שהוא נועם שפע עליון שבא
על ידי שלש אלה כמדובר. והנה בדרך הזה
המתבונן בו בינה ישקיף וירא כי בו הותרו
כל ההערות הראויות להעיר:

וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְלֹאֲלֶעָזֶר
וְלֹאֲלִיתָמָר בְּנֵי רָאשֵׁיכֶם אֵל תִּפְרְעוּ
וּבְגִדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ וְלֹא תִמְתּוּ וְעַל כָּל
הָעֵדָה יִקְצַף וְאַחֲיֶכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל
יִכְּפוּ אֶת הַשִּׁרְפָּה אֲשֶׁר שָׂרָף יִרְדֶּה:

(א) אומרו ועל כל העדה יקצוף, הלא כמו
זר נחשב, מה פשעם שיקצוף עליהם?
(ב) ואומרו ואחיהם, למה מייחס אותם
פה לאחים ולא אמר וכל בית ישראל וכו'?
(ג) ועוד אומרו יכבו את השרפה, ולא
אמר יכבו את נדב ואביהוא ולא יזכיר
השרפה?
(ד) ועוד היתכן האבלים לא יכבו
והרחוקים יכבו?

(הסתלקות נדב ואביהוא היה הכרחי למען
הורדת השכינה למשכן וכפרת בניי על העגל)

והנה למה שאמרו ז"ל כי מיתתם כפרה
על ישראל שעל כן נזכרה ביום הכפורים,
עם היות שבחטאם מתו כאשר נבאר בס"ד
פרשת אחרי מות מאמר רבותינו ז"ל
המורה כי גם שבחטאם מתו היו קרבו
כפרה לכל תולדותם, נבאר הכתוב לפי זה
בהקדים שלשה דברים.

א. מה שנודע לנו מספר הזוהר כי מיתת
הצדיק היא שמחה גדולה לפניו יתברך למעלה
כי נעשה זוג עליון, ועל כן אל סלוק הצדיק
קראו ז"ל הלולא, וידוע כי השפע מתרבה
בעולם על ידי הצדיק ההוא מהזוג ההוא;

ב. כי בימים ההם עדיין לא הטהרו
ישראל מעון העגל, כי עדיין נשאר הדבר
לדורות כאומרו וביום פקדי ופקדתי כו',
ואמרו רבותינו ז"ל אין לך פקידה שאין בה
מעון העגל, והוא מה שכתבנו למעלה
במקומו, כי גם שאשר חטאו בעדים
והתראה הרגו בני לוי, ואשר בלי התראה
בדקן כסוטות ומתו, ואשר בלא עדים נגפם
ה', הנה עדיין היה חיוב כללי אל כל ישראל
על שלא מיחו וגם אשר הרהרו בצד מה ולא
פעלו און, כי גם שלא נתחייבו מות על
הרהור לבד, עם היות הרהור עבודה זרה על
שנודנו כפנויה על שיבור הלוחות, עם כל זה
לא יבצר כי צריך מירוק וכפרה כי על שני
אלה היא הפקידה לדורות, ומה גם עתה
בעת הקמת המשכן שהיה עדיין העון קרוב
שהיה צריך כפרה.

(עיקר שפע הבא ע"י הסתלקות הצדיקים
הוא ע"י בכיה של בניי על הסתלקותם)

ג. כי הן אמת שמיתת הצדיקים מכפרת,
אך בזאת שייצטערו העם על מיתת הצדיק,
והוא כי כאשר קרבן בקר וצאן לא יכפר אם
לא על ידי סמיכה וידידי והרהור בלבם כי כל
אשר נעשה בבעל חי ההוא כן היה ראוי
שיעשה לו לבעליו, לולא ה' צבאות השאיר
אותו וישם במקומו אחד מן הבעלי חיים
ועל ידי הכניעו מתקבל כאילו את עצמו
הקריב, כן בסילוק הצדיק שהוא כקרבן
כפרה לא יהיה רק על ידי הכנע העם ועלות
על רוחם כי ככה היה ראוי ליעשות בהם,
וישובו עד ה', אז יעלה הצדיק ההוא על
רצון מזבחו יתברך לכפר על בני ישראל:

ונבא אל ענין הכתוב. מאומרו ויאמר
משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' וכו'. לומר
הנה הוא יתברך אמר אלי ונקדש בכבודי
ולא הבנתי, אך עתה ראיתי מעשה ואבינה
למפרע שהוא אשר דבר ה' אלי לאמר.
כלומר כי מה שרצה לאמר הוא בקרובי
אקדש כו'. והוא, כי הנה רצה יתברך לזכות
את ישראל להשרות שכנתו במשכן
ולהביא עמה אש מן השמים. והנה לזה יש
עיוכב, כמו שכתבנו, כי עדיין לא הטהרו
מעון העגל ולא היו רק ימים מועטים,
ואיככה יזכו להשראת שכנה. ומה גם
שיהיה לעניי הכל כמאמר הכתוב וירא העם
וירוו כו'.

על כן אמר הוא יתברך בקרובי אקדש כי
אעשה פקידה בשני קרובי, ועל ידי כן תהיה
הלולא ושמחה הוא זווג עליון, שעל ידי כן
השפע מתרבה למעלה כמדובר. וזהו
בקרובי אקדש, שהוא ענין הזווג העליון
שמתמלא שפע מבחינות עליונות הנקראת
קדש, כענין ואנכי מלאתי כח את רוח ה'
הפך מענין צור ילדך תשי. ועל ידי כן שירבה
השפע, ימשך שלא בלבד יהיה כסילוק כל
צדיק שאינו נרגש למטה כי אם בעולם
העליון, אך עתה אני חפץ להתראות למטה,
שהוא ענין אומרו כי היום ה' נראה אליכם.
וכאשר היה באומרו וירא כל העם וירוו כו'.
ועל כן צריך סילוק צדיקים זולת הקרבנות
כדי שייספיק לזה. ועל ידי כן ששמע אהרן
גדולת בניו, מיד וידום אהרן.

(משה הזהיר שהצדיקים הכהנים לא
יתאבלו בעידן חדוותא,
בכדי שלא לבטל השמחה והייחוד וגלוי
השכינה.
משא"כ שאר בניי יגרמו גלוי השכינה, ע"י
התקשרותם להצדיקים יי בכיתם עליהם)

ואז מה עשה משה, אמר אם כן איפה
שיש זווג עליון, ואם כן הקרבנות הנעשים
למטה הם כסעודת הזווג, והלא קיימא לן
כשהחתן טבחו טבחו ויינו מזוג ומת אבי
החתן או אמה של כלה, מכניסין את המת
לחדר ואת החתן והכלה לחופה, על כן אמר
הנה אין לבטל השמחה, כי אם אז צוה ואמר
קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש. הוא
(זיווג העליון) הקדש שנרמז באומרו בקרובי
אקדש, שאם לא כן (כוונתו מאת פני שמחת
זיווג העליון, אלא כוונתו מאת פני אהל מועד),
הוא ליה למימר מהקדש.

(וא"ת הרי אם מיתתם פעלה זיווג עליון הנ"ל
א"כ טוב טוב להשאיר גופם שם כל עת יום
חנוכת המשכן לזכות על ידם לגלוי שכנה ביותר,
לא כן הוא,) כי גם שעל ידי עליית נשמותם
יש שמחת הלולא לפניו, גופי המתים
בעצמם אין בהם שמחה. על כן אז אמר אל
אהרן ואלעזר ואיתמר, הנה אתם בעבודת
היום מכניסין את המת לחדר ואת החתן
ואת הכלה לחופה שאתם השושבינים.

ואם כן אחרי שמישאל ואלצפן הוציאו
את המת לחדר אתם הכניסו את החתן וכו'.
ולכן ראשיכם אל תפרעו כו', שאם תבטלו
העבודה תהיו כמבטלי הזווג. ועל כל העדה
יקצוף, כי הלא הם עדיין לא הטהרו מעון
העגל. ואם אתם תבטלו השמחה עליונה,
תחת השפע (הבא לכפר על עון העגל) יהפך
לקצף (על ביטול שמחת זיווג העליון המכפרת
עון העגל), ואין לכם לנהוג אנינות ואבלות. כי
במותם כבר היה טבח טבוח, כי הרי היו
העולה והשלמים על המזבח ויין לנסך מוכן,
לכן צריך לגמור את הכל:

ושמא תאמרו: ומה יסכון (ויועיל) זה
להראות ה' לישראל על (יד) כך (עבודת
הכהנים), אם אין ישראל עושים (ומשתתפים)
הראוי להם להשלים השפע בהורדתו
והראות שכנה? והוא כי אין מיתת
הצדיקים העושה למעלה רבוי שפע
להוריד עד למטה, אם לא בהרגיש ישראל
כי מפני הרעה נאסף הצדיק, ושיצטערו

העם וישימו לב כי ככה היה ראוי ליעשות
להם כהקדמה השלישית. והלא אם אביהם
ואחיהם אינם מתאבלים, הלא ישאו קל
וחומר כל שאר ישראל לבלתי הוריד
דמעות גם הם. באופן שבמקום קבלם שפע
יהיו ראויים ליקבר בחייהם!

על כן אמר הנה דעו איפה כי אין זה קל
וחומר, כי הלא תלמיד חכם שמת הכל
קרוביו. וזהו ואחיכם כל בית ישראל, כי
אחיכם יקראו שבכלל הדבר הוא, כי גם הם
אחים למתים וקרובים הם לנדב ואביהוא
ככם, ועל כן יבנו את השריפה כו'.

והנה עדיין היה מקום יאמרו ישראל:
הלא בחטאם מתו ואין יהיו כפרה עלינו
שנבכה עליהם? והוא מחלוקת רבותינו ז"ל
כאשר נבאר בס"ד פרשת אחרי מות, אם
המת, בחטאו, יהיה גם כן כפרה, על
ישראל.

(ב' הוכחות שמיתתן היא כפרה. א' שהיה
בשריפה כזו. ב' שהיה על ידו ית')

והנה אחשוב כי הוא יתברך נותן טעם
לשבח פה באומרו יבנו את השריפה כו',
כלומר, הנה באיזה חטא שחטאו אלו, היה
די להם מיתת כרת, אך תהיה כמות כל
אדם. אך היות המיתה בשרפה, וגם שיהיה
על ידו יתברך, הוא דבר גדול נוסף על
מציאות המיתה. והנה כתבנו למעלה כי אין
הכניסם אש זרה היה מספיק לשרפת ה'
הזאת, כמו שכתבנו מרבי ישמעאל שאמר
יכול אש זרה ממש, תלמוד לומר אשר לא
צוה אותם שהכניסו בלא עתה. וכן תנאים
זולתו (זולת רבי ישמעאל) שמקילים הרבה
עון האש כנזכר למעלה. ואם כן היה די
מיתה ולא שתהיה שרפה וגם מידו יתברך.
אך הוא להורות את בני ישראל כי גם
שנתחייבו, הנה על חיובם היה מספיק
מציאות המיתה. אך למען ידעו כי גם קרבן
כפרה המה, על כן נשרפו, וגם על ידי אש
לרמוז כי היו כעולות הנשרפים על ידי אש
של מעלה. וזהו אומרו יבנו את השרפה
שהוא מעין קרבן שנשרף. וגם היות אשר
שרף ה' בקרבן שנשרף על ידי אש ה':

* קיצורי * ביאורי * ליקוטי * האלשיך הק' פרקי אבות פ"א

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל ... קָחוּ
שַׁעִיר ... וְשׁוֹר וְאַיִל ... בַּיּוֹם
יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם:

להורות לישראל כי לא יעלה על
רוחם כי שווי הערך הם עם אהרן, כי
כמוהו כהם צריכים הקרבנות
הנזכרות לשיראה ה' אליהם. כי לא כן
הוא, כי בלעדי זה אהרן ראוי ליראות
ה' אליו, כי נביא הוא וחשוב לפניו
יתברך. על כן צוה לאהרן לאמר
אליהם, קחו שעיר וכו' ושור ואיל וכו'.
וכל זה אתם צריכים, למה, כי היום ה'
נראה אליכם. כלומר כי ליראות אל
אהרן, אין צריך הכנת קרבנות. כלומר
כי קרבנות אהרן הם לעלות במעלה
יתירה מזו, ליחנך בקדושת כהונה
גדולה. כי כל אחד מקבל שפע לפי
הכנתו, עם היות פעולת ההשגה שווה
בכל, כזהב הניתן בתוך כור, שכל
הזהב עולה ומזדקך לפי הכנת ערכו:

וזה ענין משנה ראשונה שבמסכת
אבות. והיא: מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה
מִסִּינִי, וּמִסִּרְהָ לַיהוָה שֶׁ, וַיְהוֹשֻׁעַ
לְזִקְנִים, וּזְקִנִּים לְנִבְיָאִים, וְנִבְיָאִים
מִסִּרְהָ לְאַנְשֵׁי כְנָסֶת הַגְּדוּלָּה. הֵם
אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, הָיוּ מְתוּנִים
בְּדִין, וְהֶעֱמִידוּ תַלְמִידִים חֲרִיבִים,
וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה:

והוא בהעיר: ראשונה, כי על דרך כל
סדר הקבלה שבמשנה שמזכיר זקנים
המלמד באומרו ליהושע ויהושע

לזקנים וכו', היה ראוי גם בהתחלה
יאמר הקדוש ברוך הוא נתן תורה
למשה ומשה ליהושע?

ב. אומרו מסיני, ולא אמר מהקב"ה,
כי לא מההר קבל?

ג. שמתחיל בקבלה ומסיים
במסירה, וחוזר במשנה שאחריה אל
לשון קבלה?

ד. א. למה לא אמר ויהושע מסרה
לזקנים?

ד. ב. ואם הוא כי סמך על המסירה
הנזכרת ממשנה ליהושע ועל כן לא
נזכרה מיהושע והלאה, אם כן יקשה:

על אומרו ונביאים מסרוה לאנשי
כנסת הגדולה, שגם פה היה לו לקצר
ולומר ונביאים לאנשי כנסת הגדולה?

ה. לדקדק מלת הם אמרו, שהיה די
יאמר ואמרו שלשה דברים?

ו. מנינא למה לי?

ז. כי מה שמביא דברים אלו בקיצור
ובייחוד, לא יאמן כי לא אמרו (כל
חייהם שום מאמר אחר) זולתם, ואם כן
לא נאמרו (גי הללו) רק להיות להם
איזה ייחס עם האמור (בענין
השתלשלות הקבלה מדור לדור), ואיננו
לפי הנראה:

אמנם הנה על הקושיא השנית
(אומרו מסיני, ולא אמר מהקב"ה, כי לא
מההר קבל?), יש אמרו, שכיוון
(המשנה) לאמר, שמה שזכה משה
לקבל התורה, היה מ(אותו) הבחינה
שזכה סיני שתנתן בו, שהוא על היותו
נמוך ושפל, כמו שאמרו ז"ל על פסוק
למה תרצדון וכו', מאותה הבחינה זכה
משה לקבלה, שהוא להיותו עניו
מאד. (ולכן אמר: משה קבל תורה
מסיני היינו ע"י מדת ענותנותו)

ואפשר לנו לומר (וישוב ב') במה
שכתבנו על פסוק ויחן שם ישראל נגד
ההר, ועל מאמר המגיד (בהגש"פ),
אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו
את התורה דיינו. כי הלא כמו זר
נחשב המאמר הלז, כי מה בצע
בהתקרב לפני הר סיני אם לא לתת
לנו את התורה?

אך הוא, כי על ידי שבת ישראל
ששת ימים נגד ההר אשר שם
האלהים, שעל ידי כן פסקה זוהמתן
שהיתה מתמרקת חלאתם יום יום עד
תומה, ביום השיי קבל משה את
התורה לישראל, שאם לא כן לא היה
מקבלה. כי הלא גם לכל אחד
מישראל היתה הנתינה, ועל כן
הוצרכה הכנתם לשיקבלנה משה.
וזהו אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן
לנו את התורה, כי בלעדי התורה דבר
גדול קנו שם שהוא פיסוק הזוהמא.
וזה מאמרם ז"ל באומרם ישראל
שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. כי
יראה כי הר סיני היה סיבת הפיסוק,
כי היה ה' נגד פניהם בהר. וזהו ויחן
שם ישראל נגד ההר: (ולכן אמר: משה
קבל תורה מסיני היינו רק ע"י פיסוק
הזוהמא שקנו מסיני ע"י קרבתם לשם)

או יאמר (וישוב ג') במה שידענו
מרבתינו ז"ל כי לא היו ישראל
מקבלים את התורה עד שכפה
עליהם הוא יתברך את ההר כגיגית,
ואמר להם אם תקבלו וכו'.

והלא כמו זר נחשב כי אשר הקדימו
עשיה לשמיעה ימאנו לקבל את
התורה, עד שומו יתברך עליהם את
ההר כגיגית?

אך פירשו ז"ל כי לא מיאנו לקבל
ישראל אלא תורה שבעל פה. ולא
בשנאה הדפוה, כי אם להיות רבים

דקדוקיה אולי לא יוכלו לקיים את כלם כי רבים המה. ויקצוף האלהים על קולם, וכפה עליהם ההר לקוברם בו אם לא ישמעו. הנה כי תורה שבעל פה היא אשר קבלו על יד הר סיני שכפה עליה הוא יתברך את ההר.

והנה הקבלה הזאת אשר במשנה זו ידבר על שבעל פה. וזה יאמר פה משה קבל תורה, באיזו אמרתי הלא היא מפאת סיני כי היא תורה שבעל פה, וזהו אומרו **מסיני**: (ולכן אמר: משה קבל תורה שבע"פ למסור לבניי כי קיבלוה, מזה שכפה הר סיני עליהם)

עוד יתכן, והוא הנרצה אל ענין הפרשה ובו יותרו כל הספקות שהזכרנו. והוא בהעיר עוד קושיא אחרת. והיא:

ח. כי הלא משנה זו מקומה היה בתחלת סדר זרעים, כי אומרו קבל תורה על כל שיתא סדרי משנה דבר? אמנם הנה אומרו רבותינו ז"ל בגמרא **האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דאבות**.

ט. והנה היה מקום יאמר נא ישראל מי יעצור כח לקיים את כל אלה כי רבים המה?

על כן היחל ואמר אל תחושו, כי הנני שם את כלם לפניכם, וכל אחד יקבל לפי הכנתו אם מעט ואם הרבה.

כי הנה מהקבלה של תורה שבעל פה תראו ותלמדו לעשות כן.

כי הלא משה קבל תורה וכו', לומר איני אומר הקדוש ברוך הוא נתן תורה למשה כי הלא היה נראה כי לו לבדו ניתנה, ולא כן הוא רק לכל אחד ואחד מישראל. אלא שעם שכלם שמעו בסיני כל דבור ודבור, וכל תורה שבעל פה התלויה בכל דבור עם כל

שאר התורה, כי כלה כלולה בעשרת הדברות כנודע, עם כל זה משה היה לבדו אשר קבל, מה שאין כן כל שאר ישראל כי לא עצרו כח לקבל.

והוא מאמר רבותינו ז"ל שאמרו כי כל מה שתלמיד ותיק היה עתיד לחדש בתורה בכל דור נאמר בסיני, אלא שיישראל לא עצרו כח לקבלה כי אם משה לבדו, אך ישראל היו שומעים ושוכחים מיד כמו שאמרו ז"ל, או לאומרים שפרחה נשמתם ולא נשאר בידם דבר.

וזהו קבל תורה. והוא, כי גם שהוא יתברך את הכל שם לפני משה וישראל, עם כל זה כל אחד מקבל לפי הכנתו. (ובזה נתיישב קושיא א: על דרך ... יהושע לזקנים ... ראוי ... יאמר הקדוש ברוך הוא נתן תורה למשה?)

וגם במשה אינו אומר למשה נמסרה התורה מאת הקדוש ברוך הוא. כי הלא אין צריך לומר, שלא תצדק לשון מסירה מאתו יתברך אל משה, למה שהוא בשר ודם כאשר נבאר, כי מסירה היא כאשר הוא ביד המוסר, כי הוא דבר בלתי אפשר יקבל משה התורה לגמרי כאשר היא בחכמתו יתברך. אך קבלה תצדק גם בבלתי מקבל כמות שהיא ביד המוסר אותה.

כי-אם עוד אני אומר כי גם במשה לא יצדק בעצם לומר קבל תורה מהקב"ה שהוא כתלמיד השומע מפי רבו, כי אם קבל תורה מסיני:

והענין הוא מאמר רש"י ז"ל בפירוש החומש על פסוק וישמע את הקול מדבר אליו. שהוקשה לו ז"ל אומרו מדבר בחיר"ק המ"ם. ואמר כי אינו כבוד כלפי מעלה לומר שהיה מדבר הוא יתברך עם בשר ודם כאשר ידבר רב עם תלמידו, כי-אם שהיה הקול

יוצא מפיו יתברך כאילו אינו מדבר עם משה, ואחרי כן הקול בעצמו היה כמתדבר מאליו עם משה.

והוא מאמרנו על פסוק וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן. והוא, כי אחר ששלטה זוהמת נחש באדם ובאשתו לא עצרו כח לשמוע קול ה' ממנו יתברך אליהם, כי אם שהיה הקול יוצא מאתו יתברך וכמתהלך בגן ואחר כך היה מתפשט כמאליו אליהם. וזהו קול ה' מתהלך בגן:

ועל דרך זה יאמר פה משה קבל תורה. ומה שאינו אומר לשון מסירה הלא הוא כי גדול כבוד ה', כי אפילו אינו מייחס הקבלה ממנו יתברך כי אם מסיני. כי היה הקול יוצא כמתהלך בסיני ומתדבר עם משה, על דרך וישמע את הקול מדבר אליו כפרש"י ז"ל כמדובר. ואם כן אם אפילו שמיעת הקול היה כלאחר יד למה שהוא בשר ודם, ומה גם עתה לימסר התורה ממנו יתברך אליהם לגמרי כאשר היא אצלו יתברך שהוא תואר מסירה: (ובזה נתיישב (יישוב ד') קושיא ב: אומרו מסיני, ולא אמר מהקב"ה, כי לא מההר קבל?)

הנה כי שלש הדרגות היו. אחד מדרגת משה, שעם שלא תתייחס קבלתו בעצם מהקב"ה כי אם מסיני, לפחות גדלה השגתו לפי הכנתו שקבל התורה כלה, מה שאין כן כל יתר ישראל, כי רבה היא גדולת משה על כל המון ישראל.

אך יהושע לגדל הכנתו, כי היה נער לא ימיש מתוך האהל, עצר כח לשתמסר לו תורה לגמרי ממשה. ועל כן נאמר ומסרה ליהושע.

ועל דרך זה היה ממנו והלאה עד אנשי כנסת הגדולה, כי עד הדור ההוא עצרו כח לגמרי ללמוד זה מזה. (ובזה נתיישב קושיא ד. א. למה לא אמר ויהושע מסרה לזקנים?)

אך מהם והלאה היה הפרש הדורות הרבה בירידה מדור לדור. כי כשמתו חגי זכריה ומלאכי שהיו מאנשי כנסת הגדולה פסקה זכויות לבנה. על כן מהם והלאה לא נאמר לשון מסירה כי לא עצרו כח לקבל זה מזה לגמרי. על כן מאז והלאה נאמר קבלו מהם, כי לשון קבלה יצדק גם בבילתי מקבל לגמרי בלי מגרעת כמדובר. ועל כן גם כי לא נאמר וזקנים מסרוה לנביאים, כי לא הזכירו המסירה כי סמך אל המסירה הנוכרת, עם כל זה חזרו לומר לשון מסירה מנביאים לאנשי כנסת הגדולה, ואמרו מסרוה לאנשי כנסת הגדולה, לומר עד כאן הגיעה מדרגת מסירה כי לא רבה מדרגת ידיעת ירידת דור אחד לשאחריו כל כך שלא תצדק בהם מסירה, מה שאין כן מהם והלאה. (ובזה נתיישב קושיא ג: שמתחיל בקבלה ומסיים במסירה, וחוזר במשנה שאחריה אל לשון קבלה?) (ובזה נתיישב קושיא ד. ב. ואם הוא כי סמך על המסירה הנוכרת ... היה לו לקצר ולומר ונביאים לאנשי כנסת הגדולה?)

הנה כי בשעת מתן תורה ומאז והלאה בכל דור ודור תמיד היה הפרש בין המקבלים, כי כל אחד מקבל לפי הכנת השגתו. על כן בגלל הדבר הזה סידר רבינו הקדוש סדר הקבלה בתחלת מסכתא זו, למען ממנו נקח אל כל מילי דאבות. כי כאשר בקבלת תורה שבעל פה כל אחד קבל לפי הכנתו ולא יאשם על מה שלא עצר כח לקבל, כן במילי דאבות אל יאמר איש מי יוכל לקיים את כלם כי רבים המה, כי הלא לא יחוייב כל

איש לקבל את כלם כי אם איש ואיש לפי הכנתו: (ובזה נתיישב קושיא ט. היה מקום יאמר נא ישראל: מי יעצור כח לקיים את כל אלה כי רבים המה?) (ובזה נתיישב קושיא ח. כי הלא משנה זו מקומה היה בתחלת סדר זרעים, כי אומרו קבל תורה על כל שיתא סדרי משנה דבר?)

והנה בראות אנשי כנסת הגדולה כי מהם והלאה היו לבבות הדורות מתמעטים, כי מחגי זכריה ומלאכי בטלה זכויות לבנה, ולא היה עוד מי שיעצר כח שתמשך ותמסר כל הקבלה בידו, לומר: מסרוה לפלוני. רק לשון קיבל.

על כן אמרו הנה יש שני עיכובים לקיים התורה ומשפט. שני (עיכובים) למורים (פוסקי הוראה).

(ועיכוב) אחד אל כל העם (המון עם) אשר לומדים (מהם).

כי למיעוט הלבבות, תעדר אמיתת ההוראה (מן מורי ההוראה) לאחת משתי סבות:

(עיכוב א:) או מחמת שכחה שישכחו תלמודם, (עיכוב ב:) או שלא יעצרו כח לקבל הכל, כי רב הוא.

(עיכוב) שלישית: אל ההמון בכל כללות התורה, שיוכרח שלא יבצר מעדת ישראל שישגו, להעדר מהם (ללמוד ולהבין ולהשיג ולזכור) כל פרטי הדת, כי אין מספר לגדודיה, וישגו במעשה המצוות.

על כן על האחד (שישכחו תלמודם) אמר הו מתונים בדין (לעורר את זכרונם. ולא יחפזו לפסוק. כי אולי שכחו הדין)

ועל השנית (שלא יעצרו כח לקבל הכל) אמר והעמידו תלמידים הרבה, שמה

שלא יעצור כח לקבל אחד יקבל חברו, ובין רבים ימצא הכל.

ועל השלישית (להעדר מההמון כל פרטי הדת ... ישגו במעשה המצוות) אמר ועשו סוג לתורה (כי הרי ע"י הסייגים לא יקרבו למציאות אשר שם נעדר מהם פרטי הדת).

ולזהו כי בדורות שלפניהם לא נצטערו, כי ראו כי גם בשאחריהם יהיו מקבלים גדולים שתצדק בהם מסירה. אך אנשי כנסת הגדולה, כי המה ראו כי מהם והלאה תפוג תורה על העדר ראויים לימסר תורה בידם כראוי, על כן נגע על לבם ובקשו לתקן. וזהו אומרו הם אמרו כלומר הם בייחוד שראו צורך שעה על כן הם אמרו וכו', כי הם אשר הרגישו הצער: (ובזה נתיישב קושיא ה. הם אמרו, שהיה די יאמר ואמרו שלשה דברים?)

(ובזה נתיישב קושיא ז. לא יאמן כי לא אמרו (כל חייהם שום מאמר אחר) זולתם, ואם כן לא נאמרו (גי הללו) רק להיות להם איזה ייחס עם האמור (בענין השתלשלות הקבלה מדור לדור), ואיננו (מקושר) לפי הנראה)

ובמה שכתבנו יתורץ מה שהערנו (קושיא ו'): מנינא למה לי?

שהוא שהיה נראה אם לא היה אומר מנין, שהיתה הכונה או זה או זה. לזה אמר שאמרו שלשה דברים, לומר כי שלשתן כאחד צריך, כי כל אחד משמש על צורך ענין אחד כמדובר. ואמר והעמידו תלמידים ולא אמר למדו תלמידים הרבה, לרמוז מאמרם ז"ל על פסוק יזל מים מדליו, וזהו בבני עניים כי מהם תצא תורה. וזה יאמר פה, אל תעשו עיקר התלמידים מבעלי ממון, כי אם והעמידו את משוללי העמדה להקימם לעסוק בתורה כי הם העיקר.

*** קיצורי * ביאורי * ליקוטי ***
האלשיך הק'
פרקי אבות

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמְּךָ כָּל־צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִרְשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יָדֵי לְהַתְּפָאֵר.

א: בשום לב: אל אומרו לעולם הבא, ולא אמר בעולם הבא!

ב: מה ענין החלק הזה? ויותר היה צודק יאמר זוכים לעולם הבא!

ג: הראיה שמביא באומרו ועמך כולם צדיקים וכו', שאדרבא מענין הכתוב יראה (הכוונה, באם) כשהם כולם (יהיו) צדיקים (אזי) ירשו ארץ, אך לא שיחויב יהיו כולם צדיקים, (כאשר אמר התנא כל ישראל יש להם וכו'), שאם כן (שיחויב ויוכרח שיהיו צדיקים, אזי) בטלה הבחירה?

ד: יקשה בין לאשר אמר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, בין על הפסוק עצמו שאומר ועמך כולם צדיקים, שהרי כמה רשעים יש בכל דור!

ה: אומרו נצר מטעי, מה הוא הנצר? ומה הם מטעיו יתברך?

ו: שאפי' יראה (הפ' נצר כו') בלתי מקושר אל האמור (כל ישראל יש להם חלק כו')!

ז: אומרו מעשה ידי להתפאר, כי אם הוא על הנצר הנזכר למה תחלה קראו נצר הבלתי נעשה

בידים ואחר כך קראו מעשה ידיו? ואם הוא דבר אחר מה ענינו פה? ח. מה הוא התפארת (להתפאר) הזה? ואימת הוא, שבו יתפאר?

אך הדבר הראשון שיפול לב אדם עליו הוא לומר אל יתייאש איש מלזכות לעולם הבא כי הלא דע כי כל ישראל יש להם בעצמם חלק לזכות בו לעולם הבא, היא הנפש הרוחנית, כי היא חלק אלוה ממעל, שהיא תתקנהו עד יזכה לעולם הבא, ושיעור הענין כל ישראל יש להם בעצמם חלק הוא חלק אלוה ממעל לבא לעולם הבא כו'. (ובזה נתיישב קושיא א. אל אומרו לעולם הבא, ולא אמר בעולם הבא!)

וקושיא ב: מה ענין החלק הזה? ויותר היה צודק יאמר זוכים לעולם הבא!

או יהיה במה שיראה הרואה בחינות מחולפות לאישי ישראל יש חשקה נפשו בתורה ויש בצדקה ויש בגמילות חסדים וההיקש ביתר מצות וגם בתופשי התורה יהיה חילוף זה חושק בתורה וזה במשנה וזה בתלמוד וזה באגדה וזה במעשה מרכבה ומה נשתנו זה מזה.

אך הנה ידענו מרבתינו ז"ל, כי כל הנפשות אשר התעתדו לבא בעולם עד סוף כל הדורות שם במעמד הר סיני היו ושם נמצאו, וכל נפש ונפש מישראל יש לה אחיזה בתורה זה בבחינת חלק מצוה זו, וזה בזולת וההיקש בכל השאר. וכל אחת מהנה בחלק שאחזה בו הוא תקונה ואושרה לקנות בו חיי העולם הבא.

וכמאמר רבותינו ז"ל על פסוק ונות בית תחלק שלל כי התורה הנקראת נות בית חילקה חלק לכל הנפשות כמבואר אצלנו במקומו.

וכוונת התנא לומר, אל (יסתפק ואל) יקשה לאיש (האם, ואיך, יזכה אל) השגת העולם הבא. כי הנה (עוה"ב) ידמה לעיר שסביבותיה דרכים רבים אין מספר ובכל אחד ילך איש עדיה. כן בכל דבר שיאחז צדיק, הוא דרכו ללכת לעולם הבא, כל אחד בבחינת חלק נפשו, ומאליו חושק בעולם הזה, בצריך (הנצרך אל מה ששייך) אל המתייחס אליה (אל דרכו ובחינתו) כי הוא חלקו לבא אל עולם הבא. וזהו אומרו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שהוא לבא בחלק ההוא לעולם הבא. ועל כן לא אמר בעולם הבא. (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא א. אל אומרו לעולם הבא, ולא אמר בעולם הבא! **וקושיא ב:** מה ענין החלק הזה? ויותר היה צודק יאמר זוכים לעולם הבא!)

והביא ראיה שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ שהיא ארץ העליונה שירושתה עולמית. ושמא תאמר (קושיא ד' חנ"ל) איך יתכן יהיו כל ישראל צדיקים והלא כמה וכמה רשעים בעולם לזה? אמר נצר מטעי וכו', לומר, אל תתמה, כי, אם יש בלתי צדיקים בעת, הלא לא יבצר מהיות (שרשו) צדיק (שסכ"ס יביאו לכך בפועל) כל איש ואיש מישראל. כי, אם הם עכורים וטמאי חלאת עון עתה, (אעפ"כ) הנה הנפש להיותה מנצר מטעיו יתברך

העליונות אשר האציל ונטע, כנודע מחכמי האמת על פסוק **ישבעו עצי ה' וכו'**, וגם חומרו מוכן ליתקן, אחר, שמראשיתו כשצבר עפרו וברא את אדם, שמשם כולנו, להיותו (אדה"ר) מעשה ידיו, (ומאחר שכולנו מאדה"ר מעפר מעשה ידיו לכן כאו"א) גם כן מעותד **להתפאר** הנפש והחומר הנזכר, מחלאתם, יש (ממנו) עודנו (ישוב ויתקן) בחיים, ויש (שיתקן) על ידי גלגולים, עד אשר יטהר ויהיה **צדיק**. (ובזה נתיישב קושיא ה. נצר מטעי, מה הוא הנצר? ומה הם מטעיו יתברך?

וקושיא ו. יראה (הפי' נצר כו') בלתי מקושר אל האמור (כל ישראל יש כו')! וקושיא ז: מעשה ידי להתפאר, כי אם הוא על הנצר הנזכר למה תחלה קראו נצר הבלתי נעשה בידים ואחר כך קראו מעשה ידיו? ואם הוא דבר אחר מה עניינו פה? ומיישב ומבאר שנצר סובב על הנשמה ומעשה ידי על הגוף, שבעת התיקון יתקנו יחדיו)

נמצא שהטיב אשר דבר באומרו, כלם צדיקים, כי כן הוא, בהמשך הזמן, שכולם מתקדשים ומטהרים עד יהיו צדיקים, לבלתי ידח ממנו נדח, ויובטחו ליתקן ולהתפאר, על ידי מה שלכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, כמדובר: (ובזה נתיישב קושיא ג. הראיה שמביא באומרו ועמך כולם צדיקים וכו', שאדרבא מענין הכתוב יראה (הכוונה, באם) כשהם כולם (יהיו) צדיקים (אז) ירשו ארץ, אך לא שיחויב יהיו כולם צדיקים, (כאשר אמר התנא כל ישראל יש להם וכו'), שאם כן, בטלה הבחירה? ומיישב, שהבחירה היא לבחור איך יגיע לעולם הבא, וכמה יסבול עד וכו' אבל אין לבחור שלא יגיע לעוה"ב. ככתוב לא ידח, כי הרי שורש ישראל משם.

וקושיא ח: מה הוא התפארת (להתפאר) הזה? ואימת הוא, שבו יתפאר?

או יאמר נצר מטעי וכו'. כמאמרם ז"ל למה צדיקים דומים בעולם הזה לאילן שהוא נטוע במקום טהרה ונופו נוטה במקום טומאה נקצץ נופו נמצא כולו במקום טהרה. שהוא כי הנפש שבאדם שורשה בחיים נטועה בקדושה הגדולה והנוף הוא הגוף שהוא נוטה במקום טומאה הוא העולם הזה נקצץ ומת הגוף נמצא כל הנפש במקום טהרה. כי החלק אשר נתפשט אל תוך הגוף נתפשט וחזר אחר הכל.

ונבא אל הענין אמר, הלא אמרתי כי עמך כולם צדיקים שהוא כמדובר שלא ישקוט הוא יתברך עד שכל אישי ישראל יהיו צדיקים כי חושב הוא יתברך מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, ולא בלבד יתקן את החומר כי אם, גם את הנפש, כי הנה נצר מטעי שהוא הגוף של המטעות הם של נפש ורוח ונשמה שהן שלש מטעות, אשר נטע ה' שורשם למעלה כאשר נשא המושל אל אילן שנטוע במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה, כי המטעות הן שלשת חלקי הנפש, והנצר שלהן, הוא הנוף, שהוא הגוף, עם היות שהוא נשאר ונקצץ במקום טומאה, עם כל זה, למה שהוא מעשה ידיו יתברך, כמו דאת אמר נעשה אדם שגבלו בידיו יתברך על כן גם שיראה שהוא נקצץ ומת וכלה בעפר אל יאבד כי אם מוכן הוא

להתפאר כי על ידי המות יתקן בארץ כזהב תוך כור עד תום חלאת זוהמת נחש ויצא אחר כך זך ובהיר להתפאר בו הוא יתברך שגם מה שברא מן העפר נזדכך עד היותו כרוחני ממש וזהו נצר מטעי מעשה ידי להתפאר: (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא ה. נצר מטעי, מה הוא הנצר? ומה הם מטעיו יתברך? ונתיישב באופן ב' קושיא ו. יראה (הפי' נצר כו') בלתי מקושר אל האמור (כל ישראל יש כו')!

ונתיישב באופן ב' קושיא ז: מעשה ידי להתפאר, כי אם הוא על הנצר הנזכר למה תחלה קראו נצר, (מטעי) הבלתי נעשה בידים ואחר כך קראו מעשה ידיו? ואם הוא דבר אחר מה עניינו פה? ומיישב שמטעי סובב על הנשמה ונצר של מטעי על הגוף שהוא מעשה ידי.

וקושיא ח: מה הוא התפארת (להתפאר) הזה? ואימת הוא, שבו יתפאר?

ועמך כולם צדיקים, וז"ל: ועמך כולם צדיקים וכו' הנה ידוע מאמר רבותינו ז"ל בגמרא למה צדיק דומה בעולם הזה לאילן שהוא נטוע במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה נקצץ נופו נמצא כולו במקום טהרה וכו'. והוא כי נפש כל איש ישראל למעלה נטועה בשורשה העליון וגופו הוא הגוף נוטה למקום טומאה הוא בעולם הזה נקצץ נופו שנסתלק הגוף נמצא כולו במקום טהרה כי גם חלק הנפש אשר הוא בגוף נמשך אחר השורש למקום נטיעתה שהוא מקום טהרה.

ונבא אל הענין והוא כי בא להשיב על קושיא שמקשים בני אדם כי אחר שהצדיקים הם

בעולם העליון באור החיים את ה' אלהיהם מה בצע להושיבם הוא יתברך פה אל העולם הזה לעתיד לבא. אמנם הן אמת כי מרום וקדוש תשכון נפש הצדיק למעלה, אך למה שהוא יתברך אינו מקפח שכר שום בריה על כן גם את הגוף אשר טרח בעולם הזה עם הנפש לא ינחנו ריקם הוא יתברך. על כן ישוב ביאהו ויטעהו הוא יתברך בעולם הזה משובח ומפואר זך האיכות כאשר היה אדם טרם יחטא והותר ויבוא בו חוטר מגזע כל אחד משורשיו שהם שורשי הנפש הרוח והנשמה ויעשה אותם לאחדים ויתנהו בגוף להשתעשע בו עם ה' בעולם הזה אך שורש כל בחינה מהם לעולם יעמוד למעלה בשורשו העליון.

וזה ענין הכתוב והוא כי אחרי אומרו כי ה' יהיה לך לאור עולם שהוא בעולם הזה אמר: הלא כמו זר יחשב בעיניך לומר: מה לצדיק עוד טובה מהיותה נטועה למעלה במקורה! ומה לה עוד לעצבים שיגרשוה מבית תענוגיה מהיכל מלכו של עולם להלבישה בחומר עפר מן האדמה? דע איפוא כי הנה ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ העליונה כי עיקר נפשותם רוחם ונשמתם שמה ישארו בבית תענוגיהם. וזהו לעולם יירשו ארץ, אך נצר מטעי שהוא ענף מחובר ממטעי, הם נפש ורוח ונשמה, שהם מטעותיו יתברך שנטועים במקום טהרת הקדש העליון, נצר וענף

מהמטעות ההם וגם מעשה ידי הוא הגוף שהוא מעשה ידיו מאז צבר עפר מן האדמה ועשה את האדם בידי כביכול, אשר נתעכר על ידי חטא אדם אשר עשה עתיד להתפאר כאשר היה טרם יחטא אדם וכמו שאמרו רבותינו ז"ל שלא חסרו ממנו כי אם זיוו וחיייו וקומתו ויתעכר חומרו ואז יתפאר על ידי שובו אל העולם הזה וזהו ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ היא ארץ העליונה כי שם ישארו קבועים יורשים אותה אלא שנצר מטעי מעשה ידי להתפאר מה לעתיד למען גם הגוף יזכה לאושר גדול ורב כמדובר.

ואמר עוד הקטן יהיה כו' אחרי אומרו כי יפארום ה' באיכות כאמרו מעשה ידי להתפאר אמר כי גם יבורכו בכמות כי הקטן יהיה לאלף כו'. ולא יהיה הריבוי על ידי המשך זמן רב כי אם אני ה' בעתה אחישנה את ההטבה הזאת. והנה אמרו רבותינו ז"ל זכו אחישנה לא זכו בעתה. והנה אם כן מהראוי היה יאמר אחישנה בעתה. ואפשר לומר כי בעתה הוא ודאי שלא יבצר ממנו, אך אחישנה הוא ספק שהוא אם יזכו על כן הקדים הודאי תחלה.

או מעין זה כי היות בעתה הוא כשלא זכו שאז עושה למען שמו אך אחישנה הוא למענו ועל כן אמר אני ה' כלומר למה שאני ה' עושה למען שמי הוא בעתה וגם שלא למען שמי שהוא למענכם אחישנה. ויתכן לפי דבריהם כי

מתחילה הזכיר שני הקיצין ואמר ועמך אם יהיו כלם צדיקים לעולם יירשו כלם ארץ שהוא אם יזכו ואם לא יזכו כלם רק נצר מטעי שהם הנשאר בציון וכו' שהוא בזמן שלא זכו שיהיו אחד מעיר כו' עם כל זה מעשה ידי להתפאר באיכות וגם בכמות כי אם מעט יהיו ארבה אותם כי הקטן יהיה לאלף וכו' וזה שאני אומר אני ה' הוא בעתה ואשר אמרתי ועמך כולם צדיקים וכו' שהוא אם זכו מעצמם הוא כי אחישנה קודם אל עתה שהוא הקץ והוא כי על מאי דסליק מיניה אמר בעתה ועל מאי דפתח ביה אמר אחישנה.

או שיעור הכתובים, ועמך כולם צדיקים שהוא דור שכולו זכאי לעולם יירשו ארץ בין בכמות בין באיכות כי כל אחד בין מצד נפשו שהוא נצר מטעי שבעולם העליון ובין מעשה ידי שהוא הגוף שהוא מעשה ידי באדם הראשון כמו דאת אמר נעשה אדם שכל הגופים נמשכים ממנו ליקרא מעשה ידיו יתברך גם הוא עתיד להתפאר וגם באיכות כי הקטן יהיה לאלף כו' ואל יפלא בעיניכם כי אני ה' בעתה שהוא בעת קץ שבלעדי לא יהיה בעתה גם אחישנה קודם אל העת כי אשר כח לו לעשות בעתה יכול להחישנה.